

Andrzej Bogucki

Eugeniusz Juliusz Rosenthal (1925-2013) – historyk, pedagog, przewodnik i krajoznawca

Eugeniusza Rosenthala, nauczyciela historii, poznałem w latach 1966-1968, będąc członkiem Międzyszkolnego Klubu SKKT-PTTK, do którego należeli wybrani, najlepsi uczniowie i ich opiekunowie z różnych szkół średnich Bydgoszczy. Ten znaczący i na wysokim poziomie merytorycznym klub prowadziła nauczycielka Halina Calińska-Śmierchalska. Potem już od 1968 r. jako działacze PTTK często razem prowadziliśmy wspólnie młodzież na różnych masowych zlotach, rajdach pieszych i wycieczkach w okolicach Bydgoszczy. Z czasem bardzo oficjalna początkowo znajomość zaowocowała ściślejszą współpracą, przede wszystkim w pracy krajoznawczo-turystycznej i historycznej.



W tym miejscu chciałbym zaznaczyć, że niewielu bydgoskich nauczycieli było przez tak wiele lat przewodnikami młodzieży na trasach turystycznych i cieszyło się uznaniem uczniów. Historia, krajoznawstwo i genealogia rodziny były jego misją. Eugeniusz Juliusz Rosenthal, późniejszy nauczyciel historii i znany bydgoski pedagog, urodził się 9 stycznia 1925 r. w Bydgoszczy jako syn Juliusza i Wandy, z domu Fatz, Rosenthal. Ojciec, Juliusz Rosenthal, wywodził się z rodu polskiego (ur. 1 stycznia 1891 r. w Bydgoszczy, zm. 13.06.1946 r. w Bydgoszczy), pracował jako urzędnik, asystent magistracki Urzędu Miasta w Bydgoszczy. Brat ojca, Hubert Rosenthal, był

franciszkaninem (ur. 31.10.1882 r. w Bydgoszczy). Br. Hubert Rosenthal OFM to zasłużony franciszkanin, w 1970 r. obchodził Złoty Jubileusz Ślubów Zakonnych – 1920 Aachen – 1970 Opole. Natomiast brat Eugeniusza Rosenthala, Witold (zmarły w 1995 r.), był prawnikiem. Przodkowie Eugeniusza Rosenthala wywodzą się z Zakrzewa, Pily i okolic, Bydgoszczy i Pomorza. E. Rosenthal mieszkał przez wiele lat przy ul. Kapuściska 8/22 w Bydgoszczy. Eugeniusz Rosenthal zawarł związek małżeński 8.04.1967 r. w Bydgoszczy z Lidią Michałowska, córką Bolesława i Anny z Żychlińskich pochodzącej z Windawy na Łotwie. Lidia Małachowska urodziła się 7.05.1933 r. w Wilnie. Jej ojciec, Bolesław Michałowski, żołnierz zawodowy Inspektoratu Armii w Wilnie gen. Stefana Dąb-Bernackiego, był wywieziony przez sowietów do Dombasu, skąd uciekł. Lidia Rosenthal kończyła w latach 1953-1958 Państwową Wyższą Szkołę Muzyczną w Poznaniu – wyższe studia artystyczne sfinalizowała dyplomowym koncertem fortepianowym Maurice’a Ravela (1875-1937), który odbył się w Filharmonii Poznańskiej, a jej mistrzem był sławny Bohdan Wodiczko. Po studiach podjęła pracę pedagogiczną w Liceum Muzycznym (Zespół Szkół Muzycznych), potem na Wydziale Wokalno-Aktorskim Akademii Muzycznej w Bydgoszczy. W bydgoskiej Operze pracowała jako pianistka, kameralistka i korepetytorka pianistów. (Zob. bliżej: „Bydgoski leksykon operowy” pod red. Zdzisława Prussa i Alicji Weber). Dzieci małżeństwa Lidii i Eugeniusza Rosenthalów to Lech (1969), inż. elektronik Politechniki Gdańskiej, i Sławomir (1971), plastyk. Eugeniusz Rosenthal jako 14-letni chłopiec widział, jak w 1939 r. rozpoczęła się druga wojna światowa. Jako rodowity bydgoszczanin poznał z autopsji, co się działo w jego kochanym mieście w pierwszych latach wojny, poznał jej przebieg i życie mieszkańców pod okupacją niemiecką. Na własne oczy widział dywersję niemiecką w dniach 3 i 4 września 1939 r. w Bydgoszczy. Do końca życia jako świadek tamtych dni zawsze mówił publicznie, że była to niemiecka dywersja. Był obserwatorem tragedii mieszkańców swego miasta. Ten czternastolatek widział, jak 5.09.1939 r. wkracza do jego miasta Wehrmacht i je zajmuje. Tak jak inni Polacy w Bydgoszczy przeżywał trwogę zastraszania rodaków, wiedział o rozstrzeliwaniach i męczeństwie jesienią roku 1939. Widział rozbiórkę budynków synagogi i kościoła pojezuickiego na Starym Rynku. Przeżył hitlerowski terror, poniewierkę i germanizację mieszkańców. W wieku 17 lat (w 1942 r.) został zatrudniony w firmie Pasamon w Bydgoszczy, później w 1945 r. obserwował klęskę Niemiec i wkroczenie do miasta sowieckiego i polskiego wojska. Jego młodość przypadła na trudne lata stalinizmu. Nigdy nie pogodził się z ustrojem, jaki panował w PRL, zawsze pozostał sobą, rozumnym i pracowitym bydgoszczaninem.

Eugeniusz Rosenthal w 1947 r. ukończył I Państwowe Liceum i Gimnazjum Męskie w Bydgoszczy (gimnazjum w 1946 r.). W latach 1948-1952 studiował

na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na Wydziale Humanistycznym. Napisał i obronił pracę magisterską pt. „Śląsk za Henryka III Białego (od klęski legnickiej 1241-1266)”. W 1952 r. uzyskał tytuł magistra filozofii – w *zakresie historii, stop. magistra filozofii*. Doskonalił też swoją wiedzę. W 1953 r. był słuchaczem Kursu Bibliotekarzy Szkół Zawodowych w Łodzi, a w 1969 r. ukończył centralny kurs aktualizacji wiedzy dla nauczycieli historii szkół średnich w Toruniu. W latach 1971-1972 ukończył Studium Podyplomowe Historii na UMK. Dnia 14.10.1972 r. uzyskał tytuł i stanowisko profesora szkoły średniej.

Podczas studiów w latach 1950-1952 pracował na stanowisku naukowym w charakterze asystenta archiwalnego w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Bydgoszczy. Od 1 grudnia 1952 r. otrzymał nakaz pracy poza Bydgoszczą. W latach 1952-1956 pracował w Technikum Dróg Wodnych i Zasadniczej Szkole Zawodowej Ministerstwa Żeglugi w Koźlu (1952-1953), Technikum i Zasadniczej Szkole Ministerstwa Żeglugi w Szczecinie (1953-1954) i Zasadniczej Szkole Zawodowej Ministerstwa Żeglugi w Koźlu (1954-1956). W latach 1956-1960 został zatrudniony na stanowisku asystenta antykwariusza P.P. Dzieła Sztuki i Antyki „Desa” w Bydgoszczy. Jednocześnie w latach 1958-1960 podjął pracę w niepełnym wymiarze godzin, a w okresie 1.09.1960-31.08.1987 r. pracował na pełnym etacie przez 23 lata jako nauczyciel historii w Zespole Szkół Chemicznych im. Ignacego Łukasiewicza w Bydgoszczy, skąd przeszedł na emeryturę. Tu warto dodać, że występował i uzasadniał propozycję nadania imienia Ignacego Łukasiewicza jako patrona tej szkoły. Pracował też dodatkowo: 1960-1967 zatrudniony w charakterze nauczyciela kontraktowego historii w Technikum Skórzanym dla Pracujących Przemysłu Skórzanego w Bydgoszczy, 1962-1963 w Technikum Ekonomicznym Zaocznym, w 1969 r. w Zasadniczej Szkole Chemicznej i w 1977 r. jako nauczyciel propedeutyki i nauki o społeczeństwie w V Liceum Ogólnokształcącym w Bydgoszczy. E. Rosenthal odbył ćwiczenia wojskowe od 1.08.1956 do 30.10.1956 w 94 Pułku Zmechanizowanym, jako chemik zwiadowca. Złożył przysięgę 19.08.1956 r.

W 1968 r. został członkiem nadzwyczajnym Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego. Od 1993 r. do końca życia był aktywnym członkiem Bydgoskiego Towarzystwa Heraldyczno-Genologicznego, wygłaszał referaty, służył radą w poszukiwaniach genealogicznych. Genealogia jako nauka pomocnicza historii była jego hobby. Na tematy genealogiczne prowadził wykłady, doradzał w poszukiwaniach dokumentacji innym zainteresowanym. Ponad dwadzieścia lat prowadził prace badawcze w zakresie genealogii rodów Rosenthalów, dokonując kwerendy w różnych archiwach, szczególnie w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy, gdzie prawie codziennie zmuśniętym przeprowadzał kwerendy, robił

notatki, dokonywał odpisów, prowadził bogatą korespondencję. Rosenthalowie to głównie rody niemieckie, polskie i żydowskie. Rodzina Eugeniusza Rosenthala wywodzi się z rodu polskiego. Poprzez swoją mrówczą pracę zgromadził zespół akt rodu Rosenthalów. Niestety, nie zdążył opracować i opublikować dziejów swego rodu. Być może znajdzie się osoba, która w przyszłości skorzysta z jego spuścizny, która jest w posiadaniu rodziny, i opracuje historię rodu Rosenthalów.

W 1953 r. wstąpił do Związku Nauczycielstwa Polskiego i był jego członkiem do lipca 1980 r. (w jego leg. ZNP jest ostatnie w lipcu 1980 r. potwierdzenie wpłaty składki). W czasach polskiego Sierpnia 1980 r. włączył się w przemiany społeczne angażując się w środowisku nauczycielskim. Właśnie w sierpniu 1980 r. duża część nauczycieli polskich wystąpiła z ZNP i zapisała się do NSZZ „Solidarność”, pośród nich był Eugeniusz Rosenthal. Wstąpił w 1958 r. do PTTK. Należał do zasłużonych działaczy Polskiego Towarzystwa Turystyczno Krajoznawczego (PTTK) Oddziału Miejskiego i „Szlaku Brdy” w Bydgoszczy. W 1961 r. założył w Zespole Szkół Chemicznych Szkolny Klub Krajoznawczo Turystyczny – PTTK, którego opiekunem i wychowawcą był do końca swej pracy zawodowej. W 1965 r. uzyskał uprawnienia przewodnika turystycznego na teren województwa bydgoskiego, został członkiem Koła Przewodników PTTK Oddział Miejski w Bydgoszczy, od 1973 r. został członkiem Nauczycielskiego Klubu Turystycznego „Belftur” przy Związku Nauczycielstwa w Bydgoszczy, w którym pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Przewodników Turystyki Pieszej Nauczycieli. W latach 1992-1994 (?) pełnił funkcję prezesa bydgoskich przewodników PTTK. Od 1995 r. działał w Kole Przewodników przy Regionalnym Oddziale PTTK „Szlak Brdy” w Bydgoszczy. W 1968 r. został Przewodnikiem Turystyki Pieszej Nr 1590. Posiadał uprawnienia do prowadzenia grup turystycznych na terenie Pomorza Południowego, Pomorza Środkowego, Pomorza Zachodniego, Mazowsza Północnego, Górnego Śląska i Podlasia. Pracował też jako wychowawca w placówkach wypoczynku dzieci i młodzieży, prowadził swoich uczniów na różne wędrowki po górach, na rajdy i zloty. Sam zdobywał odznaki turystyki kwalifikowanej, jak złotą Odznakę Turystyki Pieszej (OTP) i Górską Odznakę Turystyczną (GOT).

W latach 1981-1982 otrzymał Mandat nr I/7 Delegata Pierwszej Kadencji na Zakładowe Zebranie Delegatów NSZZ „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania w Bydgoszczy. W stanie wojennym włączył się w niezależny ruch demokratyczny nauczycieli podziemnej „Solidarności” w PTTK. W latach 1985-1989 został członkiem Aktywu Opiekunów SKKT-PTTK Oddziału Miejskiego w Bydgoszczy. Delegowany przez dyrektora Zespołu Szkół Chemicznych do Nauczycielskiego Klubu Aktywu Krajoznawczego ZNP-PTTK „Belftur”

w Bydgoszczy. W latach 1990-1994 działał w Komisji Koła Emerytów Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność”, której przewodniczącą była zasłużona patriotka, nauczycielka Teresa Repińska. Z przekonań politycznych był konserwatystą, czytał bardzo dużo książek, czytał codzienną różnorodną prasę, choć jego ulubionymi tytułami były „Gazeta Polska” i „Nasz Dziennik”. Egzemplarze tych tytułów gromadził latami i układał rocznikami.

Eugeniusz Rosenthal był licznie nagradzany i wyróżniany. W archiwum rodzinnym zachowało się wiele listów gratulacyjnych, nagród dyrektora szkoły, dyplomów zasługi PTTK i innych. Ocenę z pracy zawodowej nauczycielskiej otrzymywał zawsze najlepszą – bardzo dobrą. W 1974 r. otrzymał nagrodę stopnia drugiego Ministra Oświaty i Wychowania, a w 1982 r. otrzymał nagrodę Kuratorium Oświaty i Wychowania, natomiast w 1987 r. Minister Oświaty i Wychowania nadał mu nagrodę specjalną „Za wybitne osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej”. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1985), Złotym Krzyżem Zasługi (1977), Odznaką Honorową Za Zasługi Dla Miasta Bydgoszczy (1982), Złotą Odznaką Honorową PTTK (1992), Złotą Odznaką Zasłużony w Pracy PTTK Wśród Młodzieży (1975), Odznaką XXV-lecia NSZZ „Solidarność” Region Bydgoszcz. Trud pracy nauczycielskiej jest ulotny, efekty jej pozostają jedynie pośród wychowanków, w ich sercach i nabytej wiedzy oraz umiejętności jej stosowania i radzenia sobie w życiu. Dlatego po latach najlepszą nagrodą dla nauczyciela są słowa wdzięczności jego dawnych uczniów. Tych słów – miłych – Eugeniusz Rosenthal otrzymywał wiele, niektóre z nich zostały nawet zapisane. Podczas Zjazdu Absolwentów Zespołu Szkół Chemicznych im. Ignacego Łukasiewicza 11.10.2003 r. otrzymał do życzeń od byłych uczniów klasy 5a z lat 1969-1974 wpis następującej treści: *Panie Profesorze, dzięki Pana lekcjom historii jesteśmy Polakami*. Wzruszył się ten niezwykle mądry, rzetelny i bardzo skromny człowiek, zachował ten wpis na pamiątkę. Miał poczucie, że zdał egzamin nauczyciela historii w tych trudnych ideologicznie czasach PRL-u.

Eugeniusz Juliusz Rosenthal zmarł 22 kwietnia 2013 r. w Bydgoszczy w wieku 88 lat, został pochowany na cmentarzu parafii Świętej Trójcy na Jarach przy ul. Lotników¹.

¹ Opracowano na podstawie Archiwum Rodu Rosenthal, teczek akt PTTK Eugeniusza Rosenthala przekazanej 16.07.2013 r. do Archiwum Państwowego w Bydgoszczy oraz relacji żony, Lidii Rosenthal, z dnia 11.07.2013 r.